

ŽENE KOJE SU BILE KRIVE JER ŽIVE: Progoni vještica stoljećima su bila zakonita djelatnost

Osobe optužene da su vještice, prema optužbama ovih sudova (kao i u ostatku Europe), navodno su letjele, pretvarale se u životinje ili druge ljude, ljubile se i općile s đavlom, općile sa životinjama, ubijale pogledom, pretvarale se u vjetar, uništavale ljetinu, ubijale stoku, uzimale plodnost ljudima i životinjama, radile čarobnu mast i ostale čini od hostije i ubijene djece.

PIŠE: DR. SC. DENIVER VUKELIĆ 20/09/2023, 18:06

SCENA SA SNIMANJA TV SERIJE 'GRIČKA VJEŠTICA' U PRODUKCIJI JADRAN FILMA D.D.

U suvremenoj popularnoj kulturi često se pogrešno misli da su se najžešći procesi svjetovnih suđenja za zločin magije, često zavani i progona ma vještica, na europskom i hrvatskome povijesnom prostoru zbili isključivo u srednjem vijeku, a u kontekstu mračnoga srednjeg vijeka u kojem su se događala različita neprosvijećena zla. Sve češća suđenja za magijske zločine u javnome prostoru na svjetovnim sudovima započela su, ipak, tek sredinom ranoga novog vijeka.

Svjetovni procesi za magijske zločine sustavno su se počeli širiti Europom u 15. stoljeću, nakon što je do kraja razvijena ideja dijaboličkog vještičarenja u konceptu demonskog kulta posvećenoga uništavanju kršćanskoga svijeta. Nastavak je slijedio u 16. stoljeću, a vrhunac dosegnuo u 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća te potom naglo pao sredinom 18. stoljeća.

Što je to Vražji pečat? Običan madež koji je prema vjerovanju vješticama davao magične moći

Na svakoj ženi osumnjičenoj da je vještica suci su tražili znamen – zloglasni vražji pečat, a inače običan madež. Jednom kada je primijećen krvnik bi ga odstranio jer bi bez njega vjerovalo se, vještica ostala i bez moći. Nesretnica bi ... Nastavi čitati Otkrj!

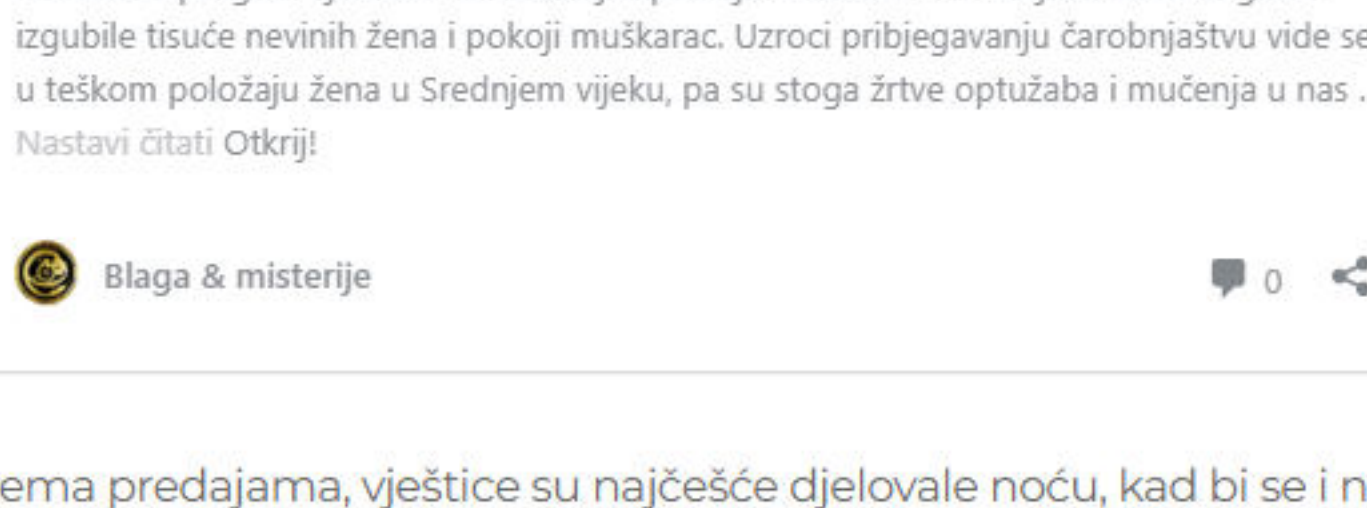
Blaga & misterije

Ugovor s đavlom

U srednjoeuropskom i sjevernohrvatskom kršćanskom pučkom vjerovanju i kasnosrednjovjekovnom i ranonovovjekovnom crkvenom i svjetovnom kaznenopravnom sustavu vještica je magijska osoba (praktičar najčešće ženskog roda) za koju se vjerovalo da je sklopila ugovor s đavlom da će činiti zlo i štetu kršćanima, tzv. maleficij, ubijajući, bacajući uroke, donoseći bolest, uzimajući mljeku kravama, uništavajući ljetinu i stoku, leteći na metli, spolno općeci s đavlom, sastajući se na povremenim sijelima vještica i obezvređujući svete simbole križa i svetaca.

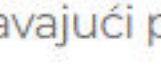
One su se najčešće stereotipno zamišljale kao stare i ružne žene, ali i kao iznimno lijepe mlade žene koje svojom ljepotom začaraju muškarce.

Jednom kad je nevina optužena da je vještica, došli bi po nju, odveli je na kušnju, a onda je započela tortura

Drakonski progoni vještica u Hrvatskoj započeli su sredinom 15. stoljeća kada su glavu izgubile tisuće nevinih žena i pokoji muškarac. Uzroci prbijeganju čarobnjaštvu vide se u štetnom položaju žena u Srednjem vijeku, pa su stoga žrtve optužaba i mučenja u nas ... Nastavi čitati Otkrj!

Blaga & misterije

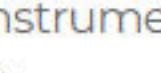
Prema predajama, vještice su najčešće djelovale noću, kad bi se i nalazile na udaljenim, najčešće visokim mjestima. Od 14. do 18. stoljeća na svjetovnim suđenjima u sjevernoj Hrvatskoj zločin bivanja vješticom bio je svjetovan, a kažnjavao se izgonom ili novčanom kaznom, u ranijem razdoblju, ili pak smrću na lomači u kasnijem. Poglavitno nakon srednjoeuropskih progona vještica od 15. stoljeća nadalje, koncept ideje vještice kao zločiniteljice postao je vrlo specifičan i razrađen. Najčešće tu zapravo i nije riječ o stvarnome magijskom praktičaru, tek vrlo rijetko o travarkama i primajama, već je više bila riječ o optužbi smišljenoj s nekim ciljem kako bi se u zajednici nepoćudne osobe riješilo putem pravnog sustava iskorištavajući predodžbe o vještičarenju.

Postoje gore koje zovu vješticama, i mjesta za koja vjeruju da su ukleta jer kažu, na njima se okupljaju vještice

Prema narodnom vjerovanju postoje mjesta gdje su se noću sastajale vještice. Tamo su se održavali veliki vještici sletovi, gozbe, plesovi, rituali i slavljia. Subotom su s ovih mjesta vještice pomoću različitih masti i jednog od njihovih najjačih simbola – metle letjele ... Nastavi čitati Otkrj!

Blaga & misterije

Potkraj 15. stoljeća nastao je i jedan od glavnih religijskih instrumenata za borbu protiv magije i hereze, koji će konačno potpuno prenijeti religijska stajališta o magijskim praksama ili barem njihovoj navodnoj uporabi u svjetovnu pravnu praksu europskoga ranog vijeka.

Vještičji malj

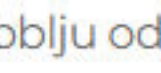
Riječ je o knjizi Vještičji malj ili Malj koji ubija vještice (lat. Malleus maleficarum; njem. Hexenhammer), koja će služiti nekoliko idućih stoljeća kao svojevrsni priručnik za lov na vještice. Nastanak ove knjige rezultat je djelovanja inkvizitorskog rada koji je 1480. godine u Njemačkoj započeo dominikanac i profesor teologije Heinrich Sprenger (lat. Henricus Institoris), a uskoro mu se pridružio i dominikanac Jakob Sprenger (lat. Jacobi Sprenger). U prvih šest godina, od 1481. do 1486., djelovanjem protiv magije, hereze i vještica u svojoj su konstanckoj biskupiji Kramer i Sprenger spaljivanjem pogubili 48 žena optuženih za vještičarstvo. Malleus maleficarum prvi je put tiskan 1487. godine.

“Prokažite vještice, čarobnjake i heretike! “Inkvizicija je u Hrvatsku stigla kasno i uzela krvav danak: mogao je biti optužen baš svatko

Inkvizicija. Sud utemeljen s ciljem uništenja svih vjerovanja i obreda koji nisu u skladu s kršćanskom vjerom i religioznom praksom Katoličke crkve. Vještice, čarobnjaci i štovatelji više bogova bili su samo neki od meta inkvizitora koji nisu čekali pojavu heretika na sudu ... Nastavi čitati Otkrj!

Blaga & misterije

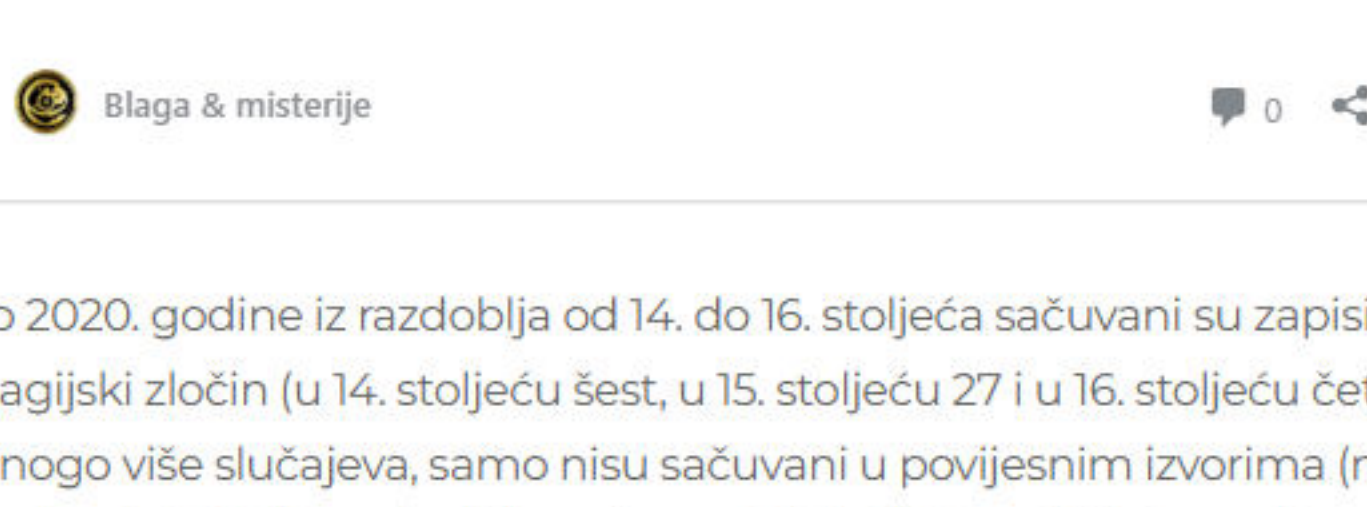
Danas se procjenjuje da je na europskom prostoru u razdoblju od sredine 15. do sredine 18. stoljeća održano ukupno oko 80 000 sudskih procesa za navodne magijske zločine, a oko 35 000 osoba je pogubljeno. Neki od najpoznatijih procesa, što inkvizicijskih što svjetovnih, zbili su se tijekom 16. i 17. stoljeća te djelovale u prvom trilojcu 18. stoljeća. Ovdje ćemo navesti samo neke: procesi za čarobnjaštvo u njemačkom gradu Prieru od 1506. do 1593. godine, procesi za čarobnjaštvo u njemačkom gradu Fuldi od 1603. do 1606. godine, baskijski procesi od 1609. do 1611. godine, proces u Würzburgu od 1626. do 1631. godine, procesi za čarobnjaštvo u njemačkom gradu Bambergu od 1626. do 1631. godine, procesi u škotskom gradu North Berwicku 1590., procesi u Torsöderu u Švedskoj od 1675. do 1676. godine, procesi u austrijskom gradu Salzburgu od 1675. do 1690. godine, kolonijalni procesi u sjevernoameričkom gradu Salemu 1692. i 1693. godine te procesi u mađarskom gradu Šegedinu od 1728. do 1729. godine.

Razdoblja progona

Najveći, najbrojniji i najbolje dokumentirani slučajevi suđenja za magijske zločine na hrvatskome povijesnom prostoru zbivali su se na njegovu sjevernom dijelu koji se zvao Hrvatskom i Slavonijom. Ponajviše ih je sačuvanih na teritoriju slobodnoga kraljevskog grada Gradeca i utvrđenoga grada u posjedu Crkve, Kaptola, dvaju gradova prethodnika današnjega glavnog grada Republike Hrvatske Zagreba, te na njihovim vlastelinskim posjedima u širem krugu. Ostala su suđenja održana na vlastelinskim posjedima ostalih dijelova sjevernohrvatskog prostora. Svjetovna suđenja za magijske zločine, zvana i progoni ma vještica, na sjevernohrvatskom prostoru u srednjemu i ranome novom vijeku mogu se podijeliti na dva razdoblja. Prvo bi bilo tzv. razdoblje rote ili razdoblje pučkog čaranja koje je trajalo od 1360. do 1585. godine, a drugo tzv. razdoblje torture ili razdoblje dijaboličkog vještičarenja koje je trajalo od 1622. do 1758. godine.

Prvo razdoblje možemo nazvati razdobljem pučkog čaranja jer su redovito sve tužbe bile vezane za magijske prakse u svakodnevnom životu, znači one tipične kakve su često opisane i u statutima srednjovjekovnih gradova, poput gatanja i proricanja, izazivanja pobačaja, trovanja ili rastavljanja supružnika. Dakle, riječ je o magiji kao sredstvu kojim je počinjen neki navodni zločin. Ovo razdoblje možemo nazvati i razdobljem rote jer je glavni pravni mehanizam toga razdoblja bila rotnička zakletva. Rotnička zakletva sustav je koji se ubraja u stari slavenski način dokazivanja. Svaki se okrivljenik, koji ne bi priznao ili bio zatečen pri kaznenom djelu tako mogao “očistiti” od optužbe prisegom koju bi dao zajedno sa svojim suprišežnicima, rotnicima, odnosno čestitim ljudima koji su bili voljni zakleti se zajedno s njim da nije kriv. Ako bi se tako okrivljenik uspio obraniti od optužbe, bio bi slobodan.

Najstariji sačuvani zapis o nekom suđenju u Hrvatskoj na tom području bio je slučaj protiv dviju gradečkih žena, Alice i Margarete, zapisan u Gradecu 17. ožujka 1360. godine. Obje su optužene za čaranja i vraćanje, a imale su zakonsko pravo pokušati se obraniti zakletvom u suprotno, zajedno s petero rotnika i sa sobom kao šestom osobom.

Progoni vještica u Hrvatskoj, među njima, bilo je i 15 oslobođenih muškaraca

Deniver Vukelić u diplomatskom radu obrađuje donekle nedovoljno sustavno istraženu temu svjetovnih sudskih procesa vještica u ranovjekovnom Zagrebu (Gradecu i Kaptolu) te njihovim feudalnim posjedima u okolici. Kako stoji u zaključku, Vukelić je u svojem radu analizirao vještice, vještičarstvo i ... Nastavi čitati Otkrj!

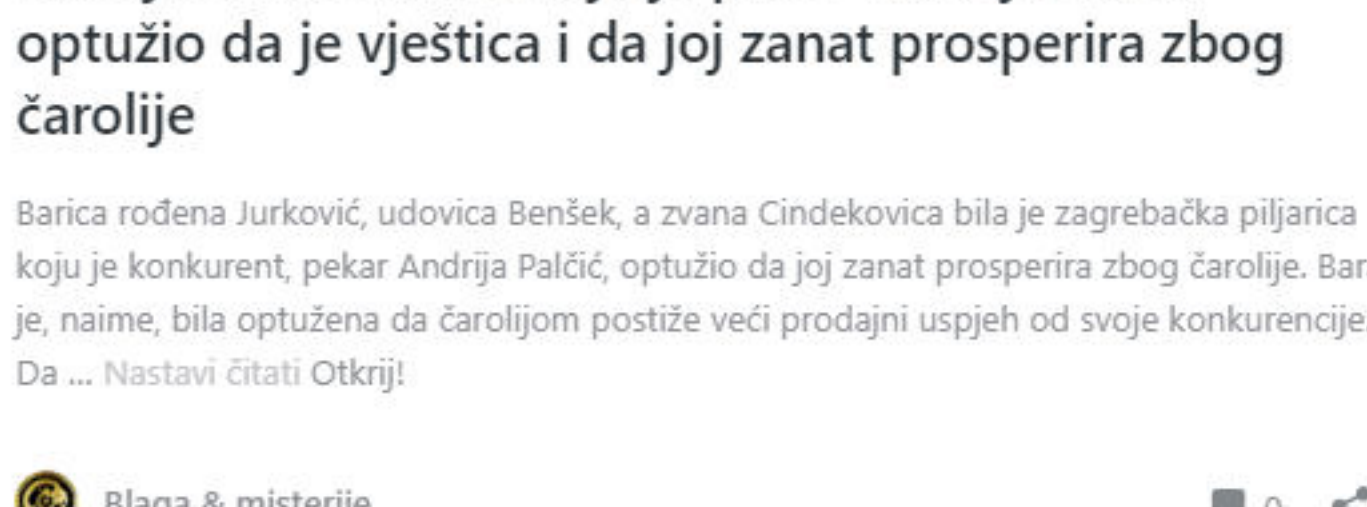
Blaga & misterije

Do 2020. godine iz razdoblja od 14. do 16. stoljeća sačuvani su zapisi o 37 osoba optuženih za magijski zločin (u 14. stoljeću šest, u 15. stoljeću 27 i u 16. stoljeću četiri) iako je moguće da je bilo mnogo više slučajeva, samo nisu sačuvani u povijesnim izvorima (najčešće sudski spisima ili analima). Svih 37 osoba bile su žene. Od tih 37 žena 16 ih je spaljeno na lomači, 14 ih je oslobođeno, tri su protjerane, jedna je umrla u zatvoru, a trima je sudbina nepoznata. Najviše ih je bilo optuženo 1475. godine, njih ukupno deset. Od sredine 15. stoljeća žene bi bile osuđene uglavnom već pri prvom privođenju, a oslobođajuće presude izricane su samo u procesima koji su se ticali gatanja i proricanja.

Drugo razdoblje svjetovnih suđenja za magijske zločine na sjevernohrvatskom prostoru može se nazvati razdobljem torture ili razdobljem dijaboličkog vještičarstva, a vremenski pak omeđiti godinom 1622., kad je prvi takav slučaj sačuvan i zabilježen, te 1758. godinom kad je zabilježen posljednji.

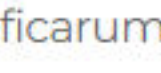
Za pokretanje parnice u drugom razdoblju bilo je dovoljno mišljenje, odnosno optužba susjeda ili stanovnika mjesta. Tako se često događalo da zbog ljubomore, bračnih nesuglasica, poslovnih neuspjeha ili alkoholiziranih halucinacija osoba optuži nekoga za čaranja. Često je i socijalni status optuženih bio bitan čimbenik. Nema zabilježenih slučajeva u kojima bi predstavnici vlasti, svećenici, učitelji, stražari ili vojnici bili optuženi, već su to uglavnom bili kmetovi i seljaci te sitno građanstvo, obrtnici i trgovci. Često su na meti bile udovice, žene sumnjiva morala ili pak usidjelice, zatim žene koje nemaju uza se muškarca koji bi ih (u patrijarhalnom društvu hrvatskog ranonovovjekovlja) eventualno mogao braniti svojim imenom ili statusom. Druga je mogućnost bila da se osoba namenu optuženom kao sudionik u čaranju ako bi je tko već optužen za čarobnjaštvo spomenuo pri ispitivanju na mukama. Ovo je bio čest slučaj zato što su se na mukama tražila imena drugih sudionika, a optužena bi osoba u velikim bolovima najčešće izgovarala imena koja bi im prva pala na um: susjeda, poznanika, susedljana, samo da si ublaži nesnosne muke na torturi. To je, naravno, bio plodan izvor novih, daljnjih optužbi i temelj za nove parnice i suđenja.

Slučaj Barice Cindek koju je pekar Andrija Palčić optužio da je vještica i da joj zanat prosperira zbog čarolije

Barica rođena Jurković, udovica Benšek, a zvana Cindekovića bila je zagrebačka piljarica koju je konkurent, pekar Andrija Palčić, optužio da joj zanat prosperira zbog čarolije. Bara je, naime, bila optužena da čarolijom postize veći prodajni uspjeh od svoje konkurencije. Da ... Nastavi čitati Otkrj!

Blaga & misterije

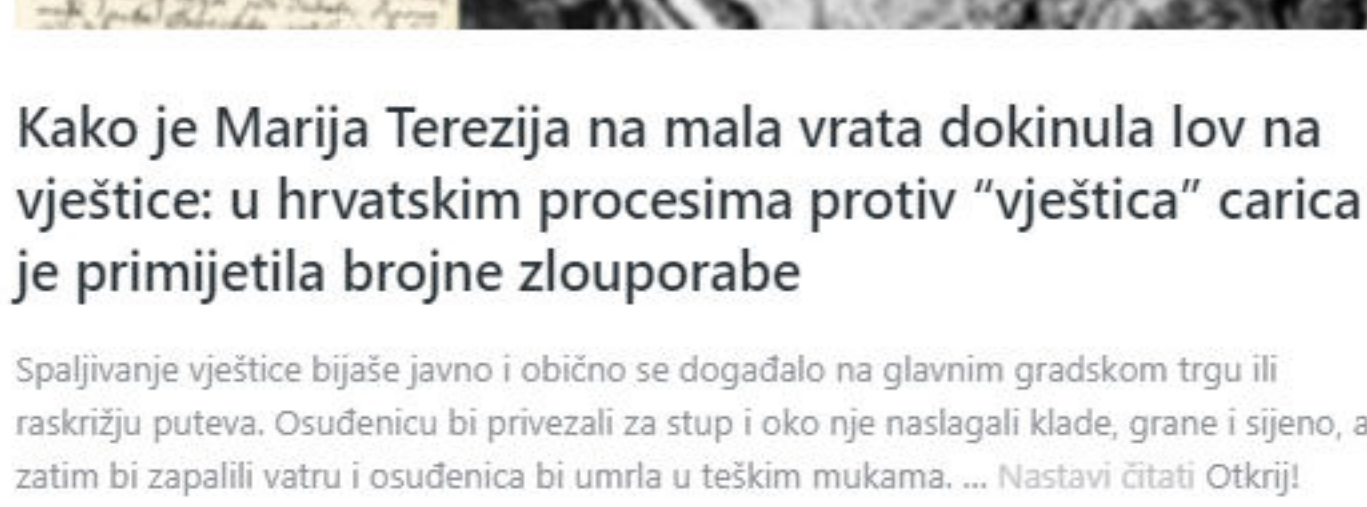

Iz ovoga se može zaključiti da je zamalo svatko mogao biti optužen za bavljenje nedopuštenim magijskim praksama, bilo denuncijacijom tijekom postupka bilo samo na osnovi sumnje iz okoline u kojoj osoba živi. Tijekom 17. i 18. stoljeća optužene je redovito bila bližijevzaga motovima poznate iz europskih procesa za magijske zločine, stvorenih i preuzetih sivega iz europske inkvizitorske literature 15. i 16. stoljeća, poput Malleus maleficaruma i drugih priručnika pisanih za te svrhe. Osobe optužene da su vještice, prema optužbama ovih sudova (kao i u ostatku Europe), navodno su letjele, pretvarale se u životinje ili druge ljude, ljubile se i općile s đavlom, općile sa životinjama, ubijale pogledom, pretvarale se u vjetar, uništavale ljetinu, ubijale stoku, uzimale plodnost ljudima i životinjama, radile čarobnu mast i ostale čini od hostije i ubijene djece. Jedna od najpoznatijih optužbi bila je orgijanje na nedostupnim mjestima, odnosno noćno sijelo na udaljenim mjestima na kojima su se vještice okupljale radi održavanja crnih misa i orgija. Ovaj će se koncept udomačiti u većini optužbi, a potječe iz sredine 14. stoljeća s inkvizicijskih suđenja u Francuskoj.

Analizirajući sačuvane sudbene spise, dolazimo do podataka da je na sjevernohrvatskom području u ovome drugom razdoblju, u 17. i 18. stoljeću, službeno suđeno više od 350 osoba koje su u većinom na kraju pogubljene spaljivanjem na lomači. Više od pet stotina osoba bilo je privrećeno na daljnja ispitivanja.

U većini slučajeva bila je riječ o ženama; u cijelome drugom razdoblju optuženo je manje od dvadeset muškaraca. Osim službenih svjetovnih suđenja nerijetko su se događali i seoski linčevi koji su, naravno, bili protuzakoniti, ali vlast često ne bi saznala za njih ili bi ih prešutno tolerirala.

Prestanak suđenja za magijske zločine i drugih oblika progona vještica na sjevernohrvatskom povijesnom prostoru posljedica je izravnih odluka i zakonskih reformi habsburške kraljice i carice Marije Terezije tek u drugoj polovici 18. stoljeća.

Kako je Marija Terezija na mala vrata dokinula lov na vještice: u hrvatskim procesima protiv “vještica” carica je primijetila brojne zlouporabe

Spaljivanje vještice bijaše javno i obično se događalo na glavnim gradskim trgu ili raskrižju puteva. Osuđenici bi privezani za stup i oko nje naslagali klade, grane i sijeno, a zatim bi zapalili vatru i osuđenica bi umrla u teškim mukama. ... Nastavi čitati Otkrj!

Blaga & misterije

Ovaj članak je sedmi dio serijala “Povijest magije u Europi i Hrvatskoj” Denivera Vukelića koji je objavljen u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije.

Serijal pronadite na ovom linku.